

MARTA SZTARK-ŻUREK

Oddział Udostępniania Zbiorów

Elektroniczne źródła informacji w Bibliotece Głównej Uniwersytetu Szczecińskiego – potrzeby użytkowników i aktualne tendencje dostępowe. Promocja.

Abstrakt: Szybki rozwój technologii informacyjno-komunikacyjnych (ICT) przyniósł rewolucję w obsłudze i informacji dostarczanej bibliotekom. Dzięki wykorzystaniu zasobów elektronicznych, biblioteki naukowe współuczestniczą w procesie dydaktycznym, ułatwiając pracę zarówno użytkownikom, jak i bibliotekarzom. W niniejszym referacie nakreślono historię informatyzacji Biblioteki Głównej Uniwersytetu Szczecińskiego, a także przemiany w dostępie do informacji. Przeprowadzone badania ankietowe miały na celu ukazanie znajomości zasobów elektronicznych, czynników decydujących o wyborze źródeł i problemów użytkowników napotykanym przy korzystaniu z zasobów online.

Słowa kluczowe: Biblioteka Główna Uniwersytetu Szczecińskiego, elektroniczne bazy danych, system biblioteczny KOHA.

„Przez cały czas istnienia Biblioteki Uniwersyteckiej dążymy do przekształcenia jej w centrum informacyjne(...) zmierzamy ku ułatwieniu użytkownikom dostępu do poszukiwanych informacji przez dostęp do krajowych i zagranicznych baz danych. Staramy się, aby komputery wykorzystywane w pracy Biblioteki wpływały na jakość usług świadczonych naszym czytelnikom¹”.

Powyższe słowa, wypowiedziane ponad dwadzieścia lat temu przez Jolantę Goc – ówczesną dyrektorkę Biblioteki Głównej Uniwersytetu Szczecińskiego, nie były bynajmniej naiwnym zaklinaniem rzeczywistości. To była wizja, której spełnienie gwarantowała gwałtownie rozwijająca się technika. Biblioteka Główna US w tamtym okresie mogła poszczycić się komputerami do obsługi

---

¹ J. Goc, *Informacja globalna. Komputery w Bibliotece Głównej Uniwersytetu Szczecińskiego*, „Przegląd Uniwersytecki” 1995, nr 4-5, s. 8-9, 24.

serwisów informacyjnych dostępnych w specjalnie utworzonej Czytelni Komputerowych Baz Danych. Udostępniano w niej różnego typu bazy z wielu dziedzin, m.in.: Eric, Socialfile, Pais International, Life Sciences Collection. Zakupiono także „Przewodnik Bibliograficzny” (za lata 1986 – 1994) na CD-ROM. Równolegle, w Ośrodku Informacji Naukowej Biblioteki Ekonomicznej US, zlokalizowano trzy światowej rangi bazy na dyskach optycznych z funkcjami wyszukiwawczymi: Econlit, Wilson Business Abstract, ILOLEX. Warto nadmienić, że Biblioteka ta w owym czasie odgrywała rolę regionalnej biblioteki ekonomicznej. Według badań pochodzących z lat 90., zainteresowanie dyskami optycznymi było podobne zarówno wśród studentów, jak i wykładowców, choć w gronie odwiedzających na pierwszym miejscu plasowali się ekonomiści, dalej biolodzy, pedagodzy, politolodzy i psychologowie.

Z kontynuacją bibliotekarskich wyzwań i wizji Jolanty Goc skonfrontować miał się w 2004 r. nowy dyrektor, prof. Radosław Gaziński. Profesor, na łamach „Przeglądu Uniwersyteckiego”², zapowiedział wprowadzenie pełnej informatyzacji Biblioteki, w tym nabycie odpowiedniego zintegrowanego oprogramowania obsługującego wszystkie czynności biblioteczne. Według danych z lat 2004 – 2006, ilość zakupionych przez Bibliotekę baz online oscylowała między trzema lub czterema (Kluwer, Proquest, Springer, EBSCO, przy czym ta ostatnia jest w uniwersyteckiej Bibliotece najdłużej, bo od roku 2004.) Ponadto, w 2006 r. zakupiono listę A to Z.

Informatyzacja Biblioteki Głównej przebiegała stopniowo. Zaimplementowany w 2006 r. system biblioteczny KOHA z czasem umożliwił pełną automatyzację wypożyczeń, zdalną rejestrację nowych czytelników oraz zdalne korzystanie z elektronicznych baz danych. KOHA okazał się systemem niezawodnym, z rozszerzalną funkcjonalnością, który od 10 lat przynosi korzyści czytelnikom i bibliotekarzom.

Zmiany objęły nie tylko system Biblioteki, wygląd strony domowej (grudzień 2015 r.) i możliwość jej wyświetlania w aplikacji mobilnej. Struktury poszczególnych działów również uległy modyfikacjom. W 2016 r. Czytelnia Książek i Czasopism, Oddział Informacji Naukowej oraz Wypożyczalnia zostały przemianowane na „Oddział Udostępniania Zbiorów”. Obie Czytelnie wraz z byłym Oddziałem Informacji Naukowej umiejscowiono w nowo wybudowanym budynku Centrum Dydaktyczno-Badawczego Nauk o Ziemi podlegającym Wydziałowi Nauk o Ziemi US. Pod koniec września 2016 r. Czytelnia wraz z Informatorium otworzyły dla użytkowników swe podwoje już w

---

² R. Gaziński (w rozmowie z Karoliną Zblewską), *W oczekiwaniu na zmiany*, „Przegląd Uniwersytecki” 2005 nr 4-6, s. 23.

nowej lokalizacji. W przestronnej sali, współdzielonej z Muzeum Geocentrum, znajduje się 10 stanowisk komputerowych z dostępem do Internetu. Czytelnicy mają również możliwość pracy na własnym sprzęcie dzięki technologii WI-FI. Kto wie, może właśnie narodziło się nie nazwane jeszcze, ale już funkcjonujące *centrum informacyjne*, o jakim marzyła dyrektor Goc?

Elementami elektronicznego warsztatu informacyjnego zespołu czyteln i informatorium Biblioteki Głównej Uniwersytetu Szczecińskiego są: katalogi elektroniczne książek i czasopism, wydawnictwa na nośnikach elektronicznych CD/DVD (wydawnictwa encyklopedyczne, słowniki, informatory, atlasy, bibliografie), jak i bibliografie narodowe. Dział Udostępniania Zbiorów dysponuje ponadto innymi, niekomercyjnymi polskimi bazami danych i czasopismami on-line, własnymi bazami bibliograficznymi (baza Publi, baza ekonomiczna własna, Baza Dysertacji, Baza Union, Baza Biblio_WF, Baza Matematyka i Fizyka, Baza Historia US). Innym źródłem informacji są katalogi własne (Katalogi Biblioteki Wydziału Teologicznego, Katalog Germanistyka Biblioteki Instytutu Filologii Germańskiej oraz Zbiory Specjalne)³. Dodatkowym elementem warsztatu informacyjnego w postaci elektronicznej jest dostęp ze strony internetowej Biblioteki do wszelkiego rodzaju podlinkowanych e-dokumentów, e-czasopism, e-booków (strony z serwisami polskimi i zagranicznymi).

Niezbędnym, elektronicznym źródłem informacji, są pełnotekstowe i abstraktowe bazy danych on-line, do korzystania w sieci US lub w zdalnym dostępie. Ich zakup odbywa się po konsultacjach przeprowadzonych uprzednio przez biblioteki wydziałowe lub same wydziały. Płatnikiem zaś jest Biblioteka Główna albo tylko wydziały Uniwersytetu. Zdarza się również współfinansowanie z puli rektorskiej, Biblioteki Głównej i zainteresowanego wydziału. Po zakupie bazy niezwykle istotna jest jej odpowiednia promocja. W Bibliotece szkolenia z baz prowadzone są przez pracowników Informatorium. Zależnie od poziomu zainteresowania, mogą się one odbywać indywidualnie lub w grupach. W przypadku studentów z zagranicy, w szkoleniach dominuje język angielski, choć zdarzyło się jednorazowo prowadzić je po francusku i włosku. Coraz popularniejszą formą szkoleń w Bibliotece Głównej są webinaria – przeprowadzane zarówno dla pracowników naukowych, doktorantów, jak i bibliotekarzy.

Obecnie, Biblioteka Główna US posiada stały dostęp na podstawie zakupionych licencji do następujących baz danych lub kolekcji ebooków:

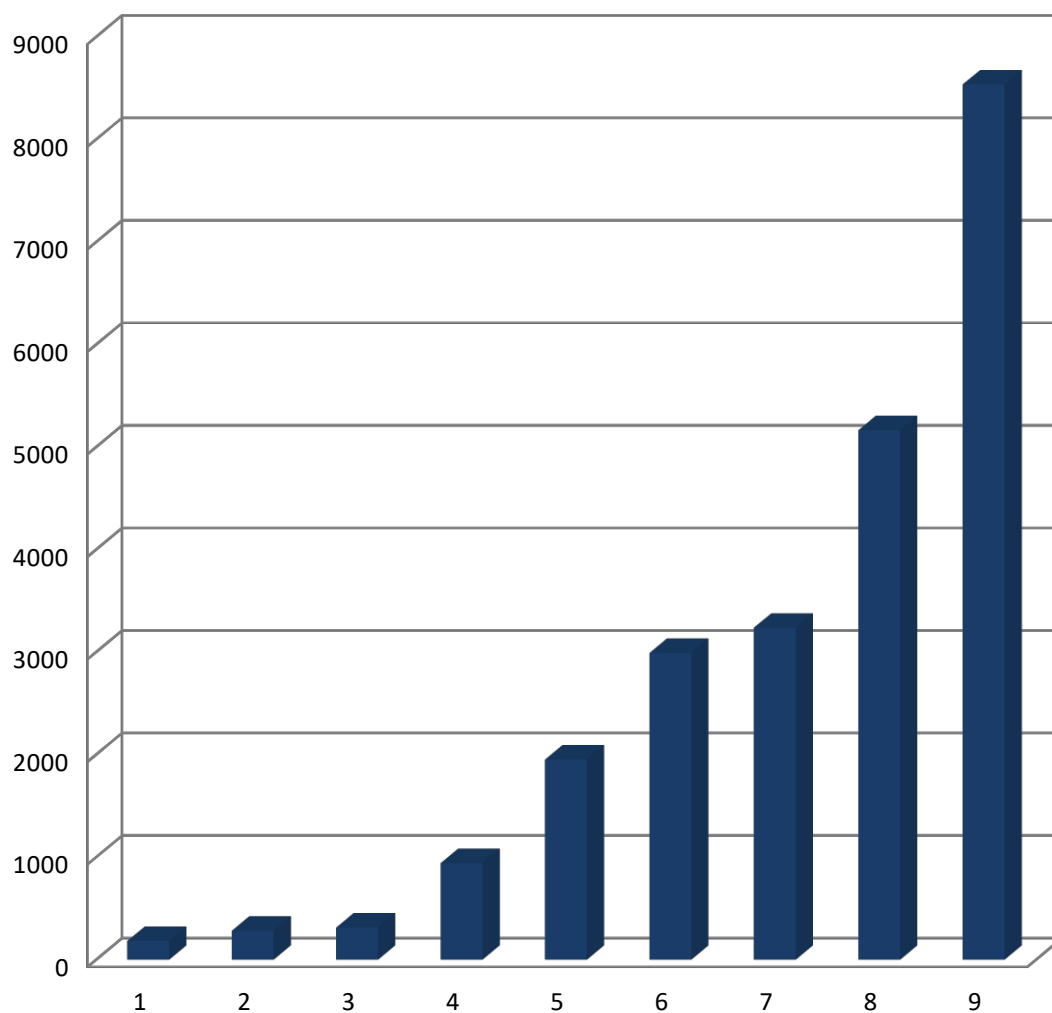
3 M. Radoń, M. Sztark-Żurek, *Warsztat informacyjny Biblioteki Głównej Uniwersytetu Szczecińskiego – tradycja i nowoczesność (na przykładzie Oddziału Informacji Naukowej BG US)*, 25.11.2010, <http://www.bg.zut.edu.pl/uploads/2a.pdf> (dostęp: 10.09.2016).

- 1) AIP/APS – American Institute of Physics / American Physical Society (zawiera PROLA – Physical Review Online Archive)
- 2) baza Patents Global
- 3) eBook on EBSCOhost (12 ebooków подарowanych przez firmę EBSCO, pozostałą część – 108 książek elektronicznych zakupił Wydział Matematyczno-Fizyczny)
- 4) EconLit with full text (zakupiony poza licencją krajową)
- 5) Elsevier
- 6) Emis
- 7) Factiva
- 8) Ibuk.pl czytelnia on-line
- 9) Inforlex Ekspert, Inforlex Biblioteka
- 10) IOP – kolekcja czasopism The Institute of Physics
- 11) JSTOR (kolekcje: Business I i Language & Literature)
- 12) Multiwyszukiwarka EDS (Ebsco Discovery Service)
- 13) Nature
- 14) Pakiet baz EBSCO w ramach pakietu podstawowego i lista AtoZ
- 15) Passport (GMID)
- 16) Preqin: bazy danych „Funds In Market” oraz „Infrastructure Online”
- 17) Proquest (ABI/INFORM Collection i ProQuest Entrepreneurship)
- 18) Science
- 19) Scopus
- 20) Springer
- 21) vLex
- 22) Web of Science
- 23) Wiley
- 24) World eBook Library

W Bibliotece dostępne są też bazy w Open Access:

- 1) Bankowość – Finanse – Samorząd – wiedza online
- 2) BazEkon
- 3) BazTech
- 4) BazTol
- 5) HAL (Hyper Articles en Ligne)

Poniższy wykres przedstawia ilość pobrań pełnych tekstów w 2015 r. w wybranych przez autorkę bazach danych udostępnianych w Bibliotece Głównej US:

Źródło: oprac. własne

1	Science	184
2	Nature	282
3	Elsevier	314
4	JSTOR	941
5	IOP	1 952
6	Proquest	2 992
7	Wiley	3 238
8	Springer	5 163
9	EBSCO Eifl (lipiec 2015-czerwiec 2016)	8 537

Dodać należy, że w 2015 r. zintegrowano całość katalogu głównego z multiwyszukiwarką EDS (EBSCO Discovery Service). W efekcie, EDS przeszukuje bazy online dostępne w Bibliotece, bazy udostępniane bezpłatnie przez firmę EBSCO oraz dane z katalogu bibliotecznego online Biblioteki US.

Do wszystkich baz, poza propozycjami testów, autoryzowani użytkownicy Biblioteki Głównej Uniwersytetu Szczecińskiego mogą logować się zdalnie. „Zdalny dostęp” w systemie KOHA jest zintegrowany z kontem OPAC⁴. Czytelnik po zalogowaniu do swojego konta, jednorazowej instalacji oprogramowania „Brama” i odpowiedniej konfiguracji przeglądarki internetowej, może swobodnie korzystać z elektronicznych zasobów Biblioteki.

Pracownicy Informatorium prowadzą dla chętnych indywidualne szkolenia z konfiguracji zdalnego dostępu lub przy okazji ogólnych szkoleń z baz danych. Podstawowe informacje, jak skonfigurować zdalny dostęp, są dostępne na stronie domowej Biblioteki, natomiast ze szczegółową, m.in. multimedialną instrukcją, zapoznać się można po zalogowaniu do konta czytelniczego.

Aldous Huxley powiedział, że nikt nie nauczy się niczego poza tym, co sam przestudiuje, dopóki wszyscy nauczyciele nie będą geniuszami i entuzjastami... Przeprowadzona ankieta udowodniła, że są wśród nauczycieli entuzjaści elektronicznych baz danych, którzy nakierowują na nie swych podopiecznych, a więc szanse na nauczenie się „czegoś więcej” wzrosną.

Sondażowa ankieta, przeprowadzona na grupie 50 użytkowników różnych kierunków studiów Uniwersytetu Szczecińskiego, miała na celu ustalenie, w jakim stopniu Biblioteka Główna US ewoluowała w kierunku szeroko rozumianego gromadzenia i udostępniania informacji. Wyniki ankiety wraz z zestawieniem statystycznym wskażą, jaką popularnością cieszą się bazy danych: czy studenci korzystają z komercyjnych baz danych i z jaką częstotliwością, co o nich sądzą, czy warto je polecić znajomym oraz w jaki sposób studenci są uświadamiani o bibliotecznej ofercie. Ponieważ zdecydowana większość ankietowanych w próbie wskazała na korzystanie z baz firmy EBSCO, wygenerowane statystyki przedstawiać będą wyłącznie wejścia do poszczególnych baz w obrębie platformy EBSCOHost. Nie bez znaczenia może być fakt, że jest to jedyna baza, do której użytkownicy logują się zdalnie w odmienny sposób – krótszy i łatwiejszy, bez potrzeby konfiguracji zdalnego dostępu.

---

4 U. Ganakowska, M. Różycka, W. Zatorski, *Rozwiązania technologiczne w procesach informacyjnych na przykładzie Biblioteki Głównej Uniwersytetu Szczecińskiego*, w: *Rola biblioteki akademickiej w rozwoju komunikacji naukowej. Konferencja naukowa Biblioteki Głównej Zachodniopomorskiego Uniwersytetu Technologicznego w Szczecinie*, Szczecin 2015, s. 136.

Na postawione pytanie: „Czy wiesz, czym są biblioteczne bazy danych?” prawie wszyscy ankietowani odpowiedzieli twierdząco. Z odpowiedzi w pytaniu drugim wynikało, że studenci dowiadywali się o istnieniu baz danych w Bibliotece przede wszystkim od wykładowcy, na kolejnych miejscach plasowali się znajomi, strona WWW Biblioteki, szkolenie biblioteczne lub używali oni baz we wcześniejszym okresie. W większości, w gronie użytkowników korzystających z baz znaleźli się studenci III i V roku oraz doktoranci.

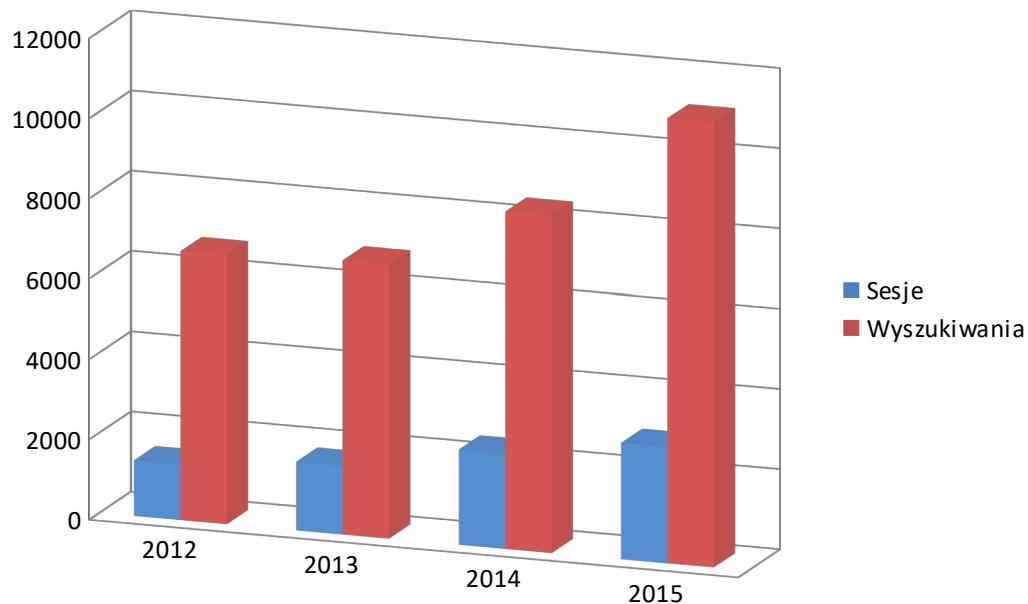
Pytanie o proces zdalnego logowania do baz zawierało kilka wariantów odpowiedzi: większość odpowiadała, że logowanie jest łatwe i szybkie, lecz kilka osób stwierdziło, że autoryzacja powinna przebiegać automatycznie. Ponieważ proces logowania się do baz zdalnie nie należy do łatwych i szybkich, można wysnuć przypuszczenie, że ci zadowoleni studenci korzystali tylko i wyłącznie z baz pakietu EBSCO. Konfiguracja serwera proxy przy logowaniu zdalnym do pozostałych baz danych może przysparzać problemy. Istnieje konieczność każdorazowego włączania i wyłączania serwera proxy, by móc korzystać z baz zdalnie. Nikt natomiast spośród ankietowanych nie stwierdził, że autoryzacja nie jest potrzebna.

Kolejne pytanie otwarte przyniosło wiele różnych odpowiedzi na okoliczności, w jakich studenci sięgają do baz danych. Odpowiadali zgodnie: pisząc artykuły, przygotowując się do wystąpień na konferencjach, szukając literatury na konkretny temat podczas pracy nad dysertacją doktorską. Jedna ze studentek napisała: *„Korzystałam głównie z EBSCO – stamtąd pochodziła połowa artykułów stanowiących bibliografię w mojej pracy magisterskiej. Oprócz tego zaglądałam tam zawsze, ilekroć trzeba było napisać jakąś pracę zaliczeniową, prezentację itp.”* Na ostatnie pytanie ankietowe – którą z baz poleciliby szczególnie, studenci odpowiedzieli: EBSCO.

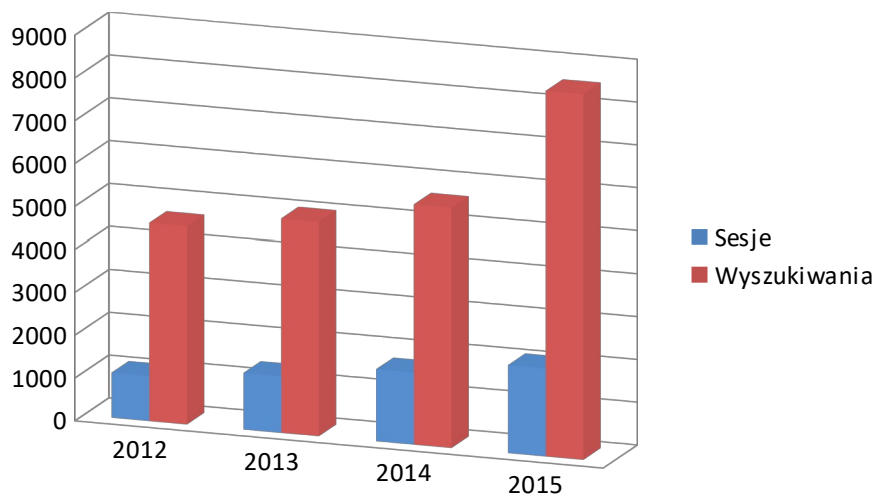
Na uwagę zasługuje wypowiedź jednej z ankietowanych: *„EBSCO oczywiście :D tysiące artykułów naukowych po angielsku. Wiele (większość?) z nich porusza tematykę zwyczajnie nieistniejącą w polskiej literaturze. Gdyby nie ta baza danych, nie byłoby mojej pracy magisterskiej; po polsku znalazłam tylko jedną książkę z 1907 (!) roku i 2 artykuły o podobnej tematyce. Po angielsku – pełen wybór; wykorzystałam 21 artykułów naukowych, żyć nie umierać...”*

Z przeprowadzonych badań wynika, że stan wiedzy studentów Uniwersytetu Szczecińskiego na temat bibliotecznych baz danych jest zadowalający, że nie zawsze korzystają oni z baz pod przymusem, tylko robią to dobrowolnie. Efektywne wykorzystanie zasobów elektronicznych wymaga odpowiedniego poziomu wiedzy i umiejętności. Niestety, okazuje się, że użytkownicy oczekują prostych i szybkich rozwiązań w przypadku logowania zdalnego i na ogół wybierają łatwiejszą drogę do realizacji celu. Poniższe wykresy przedstawiają stosunek ilości poszukiwań do ilości sesji w bazach w pakiecie EBSCOhost według danych z czterech kolejnych lat, tj. 2012 –

2015 r. Widać wyraźnie tendencję wzrostową pod względem ilości przeszukiwań, przy czym największym zainteresowaniem cieszy się baza Academic Search Complete. Sesji również jest coraz więcej, co powinno dać bibliotekarzom powody do radości.

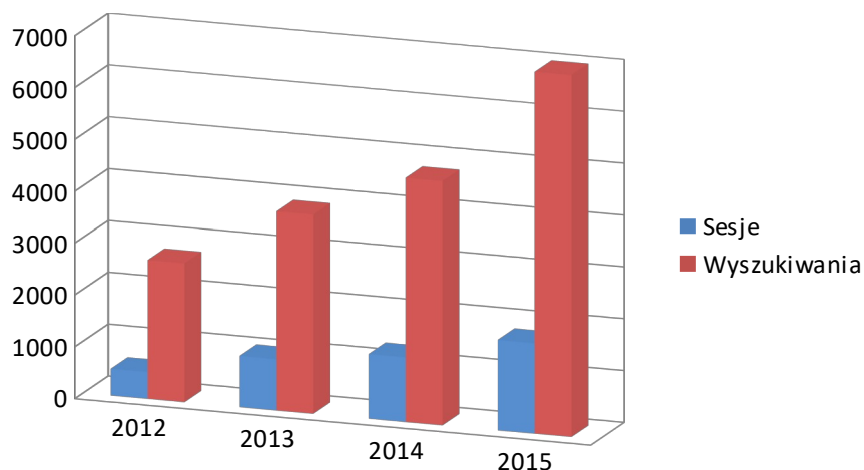

Źródło: oprac. I. Dysko

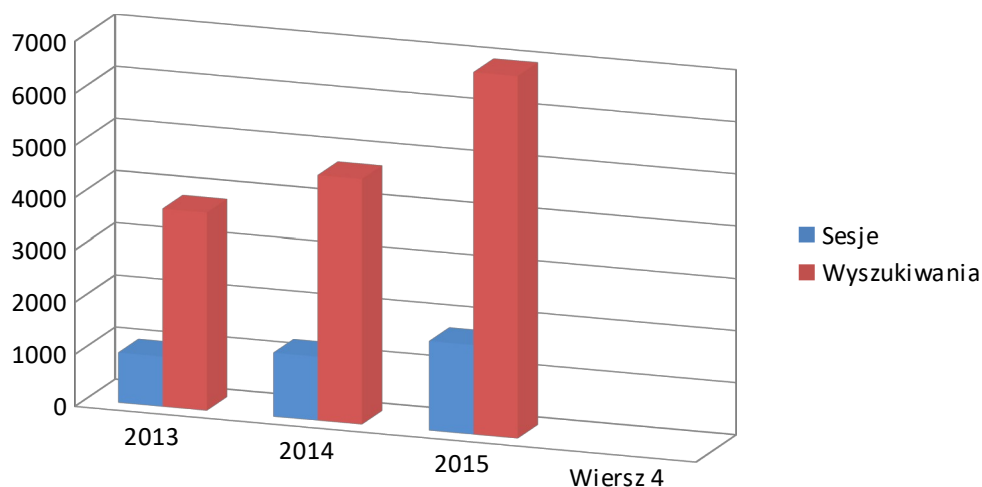

Źródło: oprac. I. Dysko

Źródło: oprac. I. Dysko

Źródło: oprac. I. Dysko

Reasumując, w bibliotecznej rzeczywistości wiele się zmieniło na lepsze. Trzeba dbać o to, by zmiany szły w dobrym kierunku i jednocześnie pielęgnować tradycję, by czytelnik odwiedzał Bibliotekę częściej oraz znajdował w niej to, czego szuka – od materiałów elektronicznych po te zapisane drukiem.

Bibliografia:

Wydaw. zwarte:

Ganakowska, U., Różycka, M., Zatorski, W., *Rozwiązania technologiczne w procesach informacyjnych na przykładzie Biblioteki Głównej Uniwersytetu Szczecińskiego*, w: *Rola biblioteki akademickiej w rozwoju komunikacji naukowej*. Konferencja naukowa Biblioteki Głównej Zachodniopomorskiego Uniwersytetu Technologicznego w Szczecinie, Szczecin, Wydawnictwo Uczelniane Zachodniopomorskiego Uniwersytetu Technologicznego w Szczecinie, 2015.

Artykuły z czasopism:

Goc, J. *Informacja globalna. Komputery w Bibliotece Głównej Uniwersytetu Szczecińskiego*, „Przegląd Uniwersytecki” 1995, nr 4-5.

Radoń, M., Sztark-Żurek, M., *Warsztat informacyjny Biblioteki Głównej Uniwersytetu Szczecińskiego – tradycja i nowoczesność (na przykładzie Oddziału Informacji Naukowej BG US)*, <http://www.bg.zut.edu.pl/uploads/2a.pdf> (dostęp: 10.09.2016).

Zblewska, K. *W oczekiwaniu na zmiany*, „Przegląd Uniwersytecki” 2005, nr 4-6.